

YILAN VE SAĞLIK

Dr. Murat YURDAKÖK
Hacettepe Üniversitesi-ANKARA

Yılanların başka hayvanlardan farklı pek çok özellikleri vardır. Ayakları yoktur, ama sürünerek çok hızlı hareket edebilirler. Elleri yoktur, ağaçlara çıkabilir ya da kendilerini toprağa gömebilirler. Yüzgeçleri yoktur, bir balık gibi yüzebilirler. Toprak üzerinde, toprak altında suda, ağaçlarda, akla gelen her yerde yaşayabilirler. Gözleri çok keskindir, göz kapaklarını kapatmadan uyurlar. Dilleri ile çok iyi tat ve koku alırlar. Kulakları dışardan görünmemesine karşın, çok iyi duyarlar. Kendilerinden iki kat büyüklükteki besinleri yutabilirler. Az hareketli ve tembel gözüktürler. Ancak birden bire ok gibi avlarının üzerine atlayabilirler. Ve en önemlisi öldürücü zehirleri vardır.

Bu özellikleri ile yılanlar, insanları her zaman korkutmuştur. Bu korku, insanları yılanlara tapmaya kadar götürmüştür. İlk insanlar, çevreden gelen tehlikelere ve hastalıklara karşı doğaüstü güçleri olduğuna inanarak, yılanların koruyuculuğuna sığınmışlardır.

Eski Mısırın en büyük tanrılarından olan "RE" nin başında, düşmanlarını ateş püskürterek uzaklaştıran, kutsal yılan "UREUS" bulunurdu. Sağlık tanrısı "HORUS"u da "BUTO" adındaki bir kobra yılanı korurdu. Firavunların taçlarında, koruyuculuklarına inanılan yılan heykelcikleri ve kabartmaları vardı. MAYA tapınaklarını yılan tanrı "KUKUL CAN" ın kabartmaları korurdu. Ayrıca dünyanın bir çok yöresinde savaş arabaları ve araçlarının üzerinde yılan kabartmalarını görmek mümkündür.

Yılanlar, koruyucu güçleri olduğu kadar, kötü güçleri de simgelemiştir. Eski Mısır'da Tanrı "RE" nin en büyük düşmanı Nil nehrinin dibinde oturan, karan-

lık şeytanı, yılan "APOFİZ" idi. "RE" ile "APOFİZ" in (iyi ile kötünün) çarpışmasından gece ve gündüzün oluştuğuna, evrenin dengesinin sağlandığına inanılırdı. Hitit'lerin de dev yılan "İLLUYANKA" yı konu alan öyküleri vardır.

Eskiden toprağın altında ve üstünde yaşayan yılanların, doğa tanrılarından bir takım doğaüstü fiziksel ve ruhsal güçleri aldıklarına ve "TOPRAK ANA" nın yılanları koruduğuna inanılır ve bu yüzden "DOĞA TOPRAK TANRILARI" yılanla simgelenirdi. Örneğin, Pers'lerin "DOĞA TOPRAK TANRISI" İskit'lerin ana tanrısı "TABİTHİ" böyle simgelenmiştir.

İlk uygarlıkların hemen hepsinde "YAŞAM AĞACI" ile ilgili öyküler vardır. Hastalıklarının her türlü tedavilerini doğada aradıkları ve ilaçlarını bitkilerden yaptıkları dönemlerde, insanlar ölümsüzlüğün çaresini de doğada arıyorlardı. İşte "YAŞAM AĞACI" öyküleri, insanların bu bilinçli ya da bilinçsiz arzularından doğmuştur. Ağaçlar, otları besleyen onları tedavi eden ve koruyan toprak idi. Bu nedenle de bitkileri dolayısıyla "YAŞAM AĞACI" nı yılanların koruduğuna inanılırdı. Mezopotamya uygarlıklarından kalan ve yılanların "YAŞAM AĞACI" nı koruduğunu gösteren çeşitli kabartmalar vardır. Ayrıca "YAŞAM AĞACI" nı koruyan yılan, "SAĞLIK TANRISI" olan "NINGİSHZİDA" yı da simgeliyordu.

Ancak insanlar "YAŞAM AĞACI-YILAN" konusunda karşıt duygular içindeler. Bunun belki de en önemli nedeni, taptıkları yılanın kendilerini öldürebilmesiydi. Bu nedenle, insanların doğa tanrılarından uzaklaştıkları tek tanrılı dinler döneminde, "YAŞAM AĞACI-YILAN" inancı yerini karşıt

anlamdaki "YASAK MEYVA-ŞEYTAN" inancına bırakmıştır. Böylece kötü güçlerin şeytanın temsilcisi olan yılan, Adem ve Havva'yı kandırarak, Tanrının yasakladığı meyveyi yemelerine ve cennetten atılmalarına neden olmuştur. Burada "CENNETTEN DOĞADAN ATILMA" ile "YAŞAM AĞACI-YASAK MEYVA" arasındaki ilişkiyi görmek mümkündür. Gene buradan insanların tek tanrılı inanca geçişle doğadan tam olarak kopukları gibi bir anlam da çıkarılabilir.

Eski insanlar "YAŞAM AĞACI"nı, dolayısıyla "SAGLIĞI" koruduğuna inandıkları yılanın, doğadan yalnız zehir yapmasını değil ilaç yapmasını da öğrendiklerine inanıyorlardı. Bu nedenle hemen her uygarlıkta yılan etinin ilaç olarak kullanıldığını görmek mümkündür.

"YAŞAM AĞACI" nı yetiştiren doğanın yaşam ağacını koruyan yılanla ölümsüzlüğün sırrını öğrettiğine inanılırdı. Bunu en iyi doğrulayan belirti, yılanların "DERİ DEĞİŞTİRMELERİ" idi. İnsanlar yılanların deri değiştirmelerini "gençleşme", bu nedenle de "ölümsüzleşme" şeklinde yorumlamışlardı. İnsanlığın en eski destanlarından biri olan "GILGAMIŞ DESTANI"nda "YAŞAM AĞACI-YILAN-ÖLÜMSÜZLÜK" arasındaki ilişkiyi görmek mümkündür. Destanda kahraman Gilgamiş'in deniz dibinden çıkardığı "GENÇLİK OTU" nu, bir yılanla çaldığı ve otu yiyen yılanın eski derisini bırakıp kaçtığı anlatılır.

Tarih boyunca "YAŞAM AĞACI-YILAN" ilişkisi, simgeleştirilerek anlatılmıştır. Eski Yunan ve Roma'da "TIP TANRISI" "AESCULAPIUS" üzerine "YILAN SARILMIŞ ASA"ya dayanmış olarak dururdu. Burada belki de "ASA" "YAŞAM AĞACI"nı gösteriyordu. "MUSA PEYGAMBER" in "ASA"sı ile "YILAN" arasındaki ilişkileri anlatan Tevrat ve Kur'an metinleri oldukça ilginçtir. Tevrat'ta (Sayılar, 21:8-9) "... Ve Rab Musa'ya dedi: Kendine yakıcı bir yılan yap ve onu bir sırık üzerine koy. Her ısırılan, ona bakınca yaşayacaktır. Musa, tunctan bir yılan heykeli yaptı ve onu bir sırık üzerine koydu. Yi-

lanın ısırıldığı bir insan tuncdan yılanla bakarsa yaşardı" denilmektedir. Kur'an'da da (7: 108 ve 20:20) "Musa asasını yere atar atmaz, asa bir yılan olurdu." cümlesi vardır. Görüldüğü üzere Musa Peygamberin mucizeler yaratan "ASA"sı ile "YILAN" arasındaki ilişki kutsal kitaplarda da açıktır.

Eski çağlarda olduğu gibi, bugün de tıbbin simgesi "DAL ÜZERİNE SARILMIŞ YILAN" dır. Türk hekimlerinin simgesi olan "BİRBİRİNE SARILMIŞ İKİ YILAN" ın öyküsü biraz değişiktir. İnsanlar somut doğa tanrılarından uzaklaşıp doğa ruhlarına taptıkları dönemlerde evrende herşeyin erkek ve dişi ruhların birleşmesiyle ortaya çıktığına inanıyorlardı. Şamanist Orta-Asya Türklerinde evrenin biri erkek, biri dişi iki yılanın birleşmesiyle ortaya çıktığı inancı vardır. Bu nedenle "YAŞAM-SAGLIK-MUTLULUK" birbirine sarılmış iki yılanla simgeleniyordu. Ancak zamanla "YAŞAM AĞACI" inancıyla, "İKİ YILAN" inancı birleştirilmiş, erkek ve dişi ruhların birleşmelerinden ortaya çıkan yaşam ağacı anlamında "DAL ÜZERİNDE BİRBİRİNE SARILMIŞ İKİ YILAN" simgesi ortaya çıkmıştır. Bu simge Türkler İslamlaştıktan sonra da unutulmamıştır. Anadolu Selçuklu hastanelerinde birbirine sarılmış yılan kabartmaları vardır. Ülkemizde "BİRBİRİNE SARILMIŞ İKİ YILAN" 1938 yılından beri Türk Hekimlerinin simgesidir.

"YILAN" ve "HASTA" sözcükleri arasındaki ilişki oldukça ilginçtir. Arapça "HAY" ya da "HAYYE", "YILAN" "HAYAT", "YAŞAM-SAGLIK" anlamındadır. Farsça'da "MAR", "YILAN" "BİMAR" (Bi-mar: yılanız), "HASTA" "BİMARİSTAN" (Maristan, Muristan), "HASTANE" demektir.

"TIP" ve "YILAN" sözcükleri arasındaki ilişki de ilginçtir. Arapça "TIP" sözcüğünün kaynağı, arması "YILAN" olan "SAGLIK TAPINAKLARI" ile ünlü, Eski Mısır kenti "TEB"(Thebes) dir. "TEBAIN" (: dimetilmorfin) de eski "TEB" kentinin adı taşımaktadır.